

abstrakt | abstract ▶

The paper is dealing with recent museum exhibitions in Slovakia. It provides an overview and evaluation of new permanent exhibitions in Slovak museums (Slovak National Museum – Natural History Museum and Slovak National Museum – Museum of History in Bratislava, East Slovak Museum in Košice and Museum of the Slovak National Uprising in Banská Bystrica) and discusses the most significant temporary exhibitions as well.

Príspevok približuje múzejné výstavníctvo na Slovensku za ostatné obdobie. Prináša prehľad a zhodnotenie nových múzejných expozícií v slovenských múzeách (SNM – Prírodovedné múzeum a SNM – Historické múzeum v Bratislave, Východoslovenské múzeum v Košiciach a Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici), ako aj prehľad a zhodnotenie najvýznamnejších príležitostných výstav.

Luboš Kačírek – Pavol Tišliar

Múzejné výstavníctvo

na Slovensku v súčasnosti

Rozvoj prezentačnej činnosti slovenských múzeí je priamo odrazom celkového rozvoja múzejníctva v Slovenskej republike. Po roku 1989, keď sa aj v slovenskom múzejníctve začal transformačný proces, bolo nevyhnutné zamerať pozornosť predovšetkým na úpravu a zmeny v existujúcich expozíciách, ale tiež na obraty v koncepciách a prípravných procesoch v novej výstavnej činnosti. Hoci sa to napokon nepodarilo všade a reziduá starého politického režimu v expozíciách ešte možno zachytiť, treba skonštatovať, že transformačný proces smerovaný k „odideologizovaniu“ a objektivizácii sa predsa len na Slovensku v hrubých rysoch z väčšej časti pozvoľna ukončil. Odpútanie sa od ideologickej výchovy či prevýchovy spoločnosti a smerovanie múzeí k objektívnemu poučeniu a zážitkovosti pre návštevníkov však pokračuje ďalej a svedectvom „zašlej doby“ je v súčasnosti ešte niekoľko neaktuálnych/neaktualizovaných expozícií. Múzeá v Slovenskej republike začali postupne reagovať na potreby modernej spoločnosti a prispôbovať tomu aj svoju prezentačnú činnosť.

Prezentačná činnosť, ako jedna z hlavných poslání múzejných inštitúcií, je dôležitá nielen v zmysle samotnej prezentácie dedičstva, ale rovnako aj v marketingovom ponímaní. Aktívne múzeum, ktorému záleží na návštevnosti a popularite musí vyvíjať snahu nielen aktualizovať zastaranú expozíciu, ale snažiť sa pritaľnúť návštevníka aj vhodnou výstavnou činnosťou, ktorá zaujme. Pochopiteľne, k tomu, aby mohlo múzeum flexibilne reagovať na potreby spoločnosti, pôsobil aktuálne a zaujímavé, je nevyhnutné, aby existovali určité predpoklady. Okrem dostatočne vzdelaných a kreatívnych pracovníkov múzeí, múzeum nutne potrebuje aj dostatočné finančné zabezpečenie na realizáciu svojej prezentačnej činnosti. Tu už však narážame na problémy, ktoré slovenské múzejníctvo pociťuje dlhodobo. Aj z tohto uhla pohľadu je preto nutné nazeráť na súčasné slovenské múzejné výstavníctvo, ale i hodnotiť jeho dosiahnuté výsledky.

Informácie o aktuálnych výstavách či zmenách v expozíciách nám v posledných rokoch

prinášajú viaceré periodiká. Z nich treba spomenúť najmä časopisy *Múzeum*,¹ revue *Pamiatky a múzeá*,² *Muzeológia a kultúrne*

Rok	Celkom	Z toho nové
2000	399	24
2001	397	20
2002	400	19
2003	404	26
2004	402	14
2005	458	33
2006	493	21
2007	498	27
2008	510	44
2009	520	43
2010	551	23
2011	500	35
2012	507	19

Tab. č. 1: Prehľad expozícií, z toho nových za roky 2000–2012⁴

dedičstvo,³ ale i ďalšie. Súhrnné informácie štatistického charakteru o výstavnej činnosti slovenských múzeí nám každoročne sprostredkúva predovšetkým špecializovaný muzeologický časopis *Múzeum*, ktorý zostavuje pravidelné prehľady (Bližšie Tabuľka č. 1 a 2). Z tabuliek môžeme získať presný kvantifikovaný výpočet výstav a expozícií za príslušný rok. Počet nových expozícií sa v rokoch 2000 až 2012 pohyboval v rozmedzí od 14 do 44

¹ Časopis *Múzeum* vychádza štvrťročne od roku 1953. Jeho vydavateľom je Slovenské národné múzeum v Bratislave. Vychádza ako metodické, študijné a informačné periodikum.

² *Pamiatky a múzeá*. Revue pre kultúrne dedičstvo (ďalej PaM), ktorého vydavateľom sú Slovenské národné múzeum a Pamiatkový úrad SR, vychádza štvrťročne od roku 1952 a jeho cieľom je predovšetkým prezentovať a popularizovať kultúrne dedičstvo.

³ Recenzovaný časopis *Muzeológia a kultúrne dedičstvo* vydáva ako vedecké periodikum 2x ročne od roku 2013 odbor Muzeológia a kultúrne dedičstvo na Katedre etnológie a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

⁴ VAŠKOVÁ, Barbora. Múzeá na Slovensku v roku 2009. *Múzeum*. 2010, roč. 56, č. 2, s. 45–46; VAŠKOVÁ, Barbora. Múzeá na Slovensku v roku 2010. *Múzeum*. 2011, roč. 57, č. 3, s. 40–41; VAŠKOVÁ, Barbora. Z výročných správ múzeí na Slovensku za rok 2011. *Múzeum*. 2012, roč. 58, č. 3, s. 36–37; VAŠKOVÁ, Barbora. Výročné správy múzeí na Slovensku za rok 2012. *Múzeum*. 2013, roč. 59, č. 3, s. 44–45.

nových expozícií ročne, čo predstavuje od troch do deviatich percent (z 397 až 551) z celkového počtu expozícií. Tabuľky nám podávajú len štatistický prehľad, no nehovoria o rozsahu, náročnosti či kvalite expozícií a výstav.

Motiváciu k prípravám nových expozícií a výstav na Slovensku ovplyvňuje viacerých faktorov. Jedným je potreba zmeny expozície pre jej neaktuálnosť či zastaranosť. Dodnes sa ešte môžeme stretnúť s expozíciami múzeí aj na okresnej úrovni, ktoré pochádzajú zo 70. rokov 20. storočia a sú technologicky a častokrát aj ideologicky zastarané. Ďalej je to aj získanie nových, respektíve strata dovtedajších výstavných priestorov, ktoré na Slovensku súvisia hlavne s reštitúciami majetku po roku

Rok	Celkom	Z toho vlastné
2000	1 204	571
2001	1 029	528
2002	1 013	542
2003	1 079	546
2004	1 142	622
2005	1 234	663
2006	1 306	662
2007	1 361	626
2008	1 298	598
2009	1 273	616
2010	1 253	603
2011	1 205	458
2012	1 292	560

Tab. č. 2: Prehľad výstav, z toho vlastných za roky 2000–2012⁵

1989. Ďalším dôvodom je napríklad významné okružle výročie múzea, prípadne jeho zriaďovateľa. Pri pripomínaní si okružlých výročí musíme spomenúť aj doktrínu štátu, ktorý aj prostredníctvom expozícií či výstav formuje historické vedomie obyvateľov Slovenska. V tejto súvislosti môžeme spomenúť pripomenutie si 1150. výročie príchodu Konštantína-Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu a šírenie kresťanstva v roku 2013 (aj v múzeách v ČR), či v roku 2014 pripomenutie si 70. výročia Slovenského národného povstania, čiže podpora protihitlerovskej koalície obyvateľmi Slovenska počas 2. svetovej vojny.

V našom príspevku venujeme pozornosť hlavným, najvýznamnejším expozíciám a výstavným počínom slovenských múzeí a galérií v ostatnom období, hlavne za ostatných päť rokov (2010–2014). Aj keď rok 2014 nie je ešte úplne uzavretý, z hľadiska otvorenia relevantných expozícií a výstav ho môžeme s pokojným svedomím takisto zhodnotiť.

⁵ Ibidem.

Rok	Počet nominácií	Laureát
2008	9	Cena neudelená
2009	4	Východoslovenské múzeum v Košiciach, Dárius Gašaj a kol.: Katov dom v Košiciach
2010	3	Cena neudelená
2011	6	R.k. farnosť Okoličné a SNG: Múzeum Ladislava Mattyasovszkého v kláštore františkánov v Liptovskom Mikuláši
2012	6	Židovské komunitné múzeum, Bratislava: Židia v Bratislave a ich kultúrne dedičstvo
2013	7	Východoslovenské múzeum Košice: Pamätný dom Františka II. Rákocziho Rodošto

Tab. č. 3: Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá – kategória expozícia (2008–2013)⁶

Rok	Počet nominácií	Laureát
2008	9	* SNG: Slovenský obraz (anti-obraz). 20. storočie v slov. výtvarnom umení * SNM: Ako sme žili? Slovensko v 20. storočí
2009	10	SNM-Spišské múzeum v Levoči – projekt Terra Scopusiensis – Terra Christiana. 1209–2009
2010	16	* SNG a Musée de Cluny – Zlatom a ohňom. Umenie Slovenska na konci stredoveku v Musée de Cluny * SNM-Spišské múzeum v Levoči a SNM-Múzeum v Betliari: Levočská biela pani - SNG: Industriálna krajina? Stredoslovenské banské mestá v 16.–18. storočí
2011	14	SNG: Nové Slovensko – (ťažký) zrod moderného životného štýlu (1918–1949)
2012	15	Aukčná spoločnosť SOGA, Bratislava: Mednyánszky zo zbierky Dr. Lea Ringwalda
2013	30	Podtatranské múzeum, Poprad: Kniežacia hrobka z Popradu

Tab. č. 4: Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá – kategória výstava (2008–2013)⁷

Motiváciu pre múzeá, aby pripravovali kvalitné expozície a výstavy, je aj ocenenie už spomenutého časopisu *Pamiatky a múzeá*, ktorého redakcia spolu s jeho vydavateľmi Slovenským národným múzeom a Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky každoročne udeľuje od roku 1992 vo viacerých kategóriách ocenenia za najpozoruhodnejšie diela v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva na Slovensku. Medzi desiatimi kategóriami je aj osobitná kategória „expozícia“ a „výstava“. Ocenenia sa udeľujú každoročne pri príležitosti Dní európskeho kultúrneho dedičstva. Ako vyplýva z nominačných kritérií, expozície a výstavy majú byť zamerané na oblasť kultúrneho dedičstva Slovenska. Tabuľky č. 3 a 4 uvádzajú prehľad udelených cien v kategóriách expozícia a výstava.

Z predložených tabuliek môžeme vidieť, že v kategórii „expozícia“ napriek viacerým nomináciám nemusí ani jedno z nominovaných múzeí napokon získať ocenenie. Tým si toto ocenenie drží vysokú prestíž a už samotná nominácia na ocenenie je uznaním kvality pripravenej expozície. Pochopiteľne počet výstav je

výrazne vyšší a tým pádom, ako môžeme vidieť, aj počet nominovaných. V tejto kategórii získalo v niektorých rokoch ocenenie viacerých laureátov. Počet nominovaných sa v ostatnom období zvyšuje. Za rok 2013 bolo 30 nominácií, ale len jeden z nominovaných získal ocenenie.

Vybrané reinštalované expozície:

a) Múzeá v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry

Približne po päťdesiatich rokoch predstavilo na konci roku 2010 verejnosti **SNM – Prírodovedné múzeum** v Bratislave expozíciu *Zázrak prírody – Biodiverzita Slovenska* zameranej na živú prírodu.⁸ Expozícia s modernými elektronickými prvkami bola sprístupnená práve v Medzinárodnom roku biodiverzity a spája v sebe pôvodnú expozíciu botaniky a dve expozície zoológie. Múzeum využilo aj prvky zo staršej expozície – hlavne maľby diorámov a doplnilo ich o multimediálne prvky, ako môžeme napríklad vidieť pri prezentácii herbára mnicha Cypriána.

Múzeum Imreho Madácha v Dolnej Strehovej je vysunutá expozícia SNM – Múzea kultúry

⁸ UHLÍŘOVÁ, Jana. Ako sa rodila expozícia. *Zázrak prírody – Biodiverzita Slovenska. Múzeum. 2011, roč. 57, č. 3, s. 1–5.*

⁶ Výročné ceny časopisu *Pamiatky a múzeá* za rok 2008. *PaM. 2009, roč. 58, č. 3, s. 35–36*; Výročné ceny časopisu *Pamiatky a múzeá* za rok 2009. *PaM. 2010, roč. 59, č. 3, s. 20–24*; Výročné ceny revue *Pamiatky a múzeá* za rok 2010. *PaM. 2011, roč. 60, č. 3, s. 2–4*; Výročné ceny revue *Pamiatky a múzeá* za rok 2011. *PaM. 2012, roč. 61, č. 3, s. 3*; Výročné ceny revue *Pamiatky a múzeá* za rok 2012. *PaM. 2013, roč. 62, č. 3, s. 2–3*; Výročné ceny revue *Pamiatky a múzeá* za rok 2013. *PaM. 2014, roč. 63, č. 3, s. 3–4.*

⁷ Ibidem.

Maďarov na Slovensku. Expozícia venovaná významnému maďarskému spisovateľovi a politikovi sa tu nachádza od roku 2003 a v rokoch 2010–2013 prešla komplexnou reínštaláciou. Nová múzejná expozícia, prístupná v roku 2014, je zaujímavým príkladom, ako prezentovať priestory pamiatkovo chránenej budovy, ktorej pôvodné zariadenie sa nezachovalo a novým poňatím prezentuje literárne dielo spomenutého spisovateľa aj formou zážitkovej multimedialnej prezentácie.⁹ Návrh reínštalácie expozície sa uskutočnil v spolupráci s maďarským partnerom v rámci medzinárodného projektu Spoločné dedičstvo Madách (paralelne s rekonštrukciou Múzea I. Madácha prebiehala aj komplexná obnova kúrie v maďarskej Csesztve, ktorá tiež patrila Madáchovcom).

Časť priestoru múzea s názvom „*Kde som to vlastne? Kde sú moje snahy?*“ je rekonštrukciou pôvodného zariadenia kaštiela na základe zachovaných dobových fotografií a kresieb od samotného I. Madácha (1823–1864), t. j. predstavujú prostredie, kde vznikalo literárne dielo I. Madácha.

Druhá časť predstavuje jeho literárnu tvorbu, predovšetkým najvýznamnejšie dielo *Tragédia človeka*, ktoré z filozofického a historického pohľadu približuje osud človeka od Stvorenia sveta po autorovu súčasnosť, čo bolo mimoriadne náročné spracovať z muzeologickej stránky. Autori preto túto tému spracovali formou virtuálnej multimedialnej prezentácie. Na stenách expozície sú umiestnené úryvky textu rukopisu. Cieľom je vyvolať pocit nekonečna a priblížiť všetkých 15 obrazov jeho diela. Návštevník sa môže stotožniť s Adamom, ktorý zosobňuje ľudstvo, a zamyslieť sa nad vlastným bytím, uvedomiť si vlastnú existenciu ako časť univerza.¹⁰

Oslavy 70. výročia vypuknutia Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici v tomto roku viedli vedenie **Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici** k novej reínštalácii jeho expozície. Novým prvkom expozície sa stala problematika tragédie európskeho židovstva a holokaustu. Ústrednou témou pochopiteľne ostalo Slovenské národné povstanie (SNP) dokumentované najmä v širšom stredoEurópskom kontexte, ale nová expozícia rieši aj širšie problémy súvisiace s vývojom slovenskej spoločnosti predovšetkým v 40. a 50. rokoch 20. storočia. Napríklad potrestanie vojnových zločincov, povojnový odsun Nemcov

zo Slovenska, či nástup komunizmu a interpretáciu SNP pred rokom 1989.¹¹

b) Múzeá v zriaďovateľskej pôsobnosti vyššieho územného celku

Pri príležitosti vyhlásenia Košíc za Európske hlavné mesto kultúry v roku 2013 Slovenská republika i mesto Košice a košický samosprávny kraj investovali finančné prostriedky do rekonštrukcie a reínštalácie múzejných zariadení v Košiciach a okolí. Priestory **Východoslovenského múzea v Košiciach** sprístupnili po piatich rokoch rekonštrukcie v septembri 2013. Nový interiér získala aj prezentácia známeho Košického zlatého pokladu. Novú expozíciu pripravili Slavomír Dluhý ako autor návrhu novej expozície, odborne ju pripravili Katarína Zozuláková a Zuzana Marcincinová. Mince boli rozdelené do piatich nástenných vitrín, členených podľa krajiny pôvodu. V špeciálnych závesných sklenených valcoch bola umiestnená zlatá jazdecká medaila kráľa Ferdinanda I. z roku 1541, osobitne ďalšia renesančná reľaz a dve medaily. V samostatnej rohovej vitríne je umiestnená medená schránka pokladu. Expozíciu doplnia audiovizuálny systém s dotykovými LCD panelmi.¹²

Reínštalácia prebehla aj v **Pamätnom dome Františka II. Rákociho** (Rákoczi) ako jednej z expozícií Východoslovenského múzea v Košiciach. Expozíciu pôvodne sprístupnili v roku 1991 a novú expozíciu v júni 2013 ako súčasť tematickej turistickej trasy *Po stopách Rákociho*. Tvorja ju dobové militárie, dobové predmety spojené so stavovským povstaním, predmety spojené s Rákociho pochovaním v Košiciach na začiatku 20. storočia, rodová galéria Rákociovcov, kópia priestorov domu v Rodošte s originálnymi zariadením z domu či interaktívna dotyková mapa, ktorá podáva bližšie informácie o miestach spojených s pôsobením Rákociho.¹³ Táto expozícia získala aj cenu revue Pamiatky a múzeá v kategórii expozícia za rok 2013.

c) Múzeá v zriaďovateľskej pôsobnosti obce

V ostatných rokoch prešli výraznou zmenou aj niektoré expozície **Múzea mesta Bratislava**.¹⁴ Súčasťou rekonštrukcie priestorov a úpravy expozícií bola aj zmena dizajnu – loga múzea, ako aj jeho jednotlivých expozícií (hoci v názve

majú ponechaný tradične používaný názov „múzeum“), za čo získalo aj ocenenie „Múzeum roka 2011“.

V rokoch 2004–2008 prebehla rozsiahla rekonštrukcia Apponyho paláca, kde sa nachádzalo Vinohradnícke múzeum, časť historickej expozície a priestory mestského archívu. Po rekonštrukcii slúži celá budova na výstavné účely múzea. Na prízemí a v suteréne zostalo v pôvodných priestoroch Múzeum vinohradníctva, na 1. a 2. poschodí bola zriadená nová expozícia a názvom „Múzeum historických interiérov“ a v podkroví študijný depozitár.

Priestory Múzea vinohradníctva boli zmenšené o dva, kde bola zriadená šatňa a pokladňa slúžiaca pre celý objekt paláca. Z ideového hľadiska zostal priestor členený ako v predchádzajúcej expozícii – prízemie približuje históriu vinohradníctva na území Bratislavy a suterén vinárstva, t. j. spracovanie hrozna a výroby vína. Oproti staršej expozícii sa väčšia pozornosť venuje najväčším výrobcovi vína – J. E. Hubertovi a firme Palugyay. V suterénnej časti pribudli priestory, ktoré je možné využívať na komerčné účely formou recepcií. Oproti pôvodnej expozícii pôsobí priestor prázdnejším dojmom s menším počtom vystavených exponátov vystavených v moderných vitrínach. Nie vždy sú vhodne umiestnené popisy k predmetom (viaceré sa totiž nachádzajú v spodnej časti pri nohách), navyše mnohé z predmetov sú nedostatočne osvetlené. Nechýba však obrazovka s možnosťou premietania filmov s vinohradníckou tematikou.

Reprezentačné palácové priestory Apponyho paláca predurčovali zameranie Múzea historických interiérov. Slávnostné 1. poschodie, piano nobile, približuje zariadenie mestského paláca, 2. poschodie zasa meštiansky interiér. Na navodenie atmosféry šľachtických interiérov bolo použité originálne zariadenie z konca 18. storočia, obdobia rokoka, ako aj repliky a historizujúce nábytky z 18. storočia. Na 2. poschodí múzeum približuje meštiansky interiér domácnosti od druhej polovice 18. až prvej polovice 20. storočia v chronologickom slede. Výber exponátov podmienila zachovaná výzdoba stien. Priestory dopĺňajú kópie historických odevov zachytených na dobových obrazoch. Ako ukázal ďalší vývoj, táto expozícia si len ťažko hľadá cestu k návštevníkom. Jedným z dôvodov bolo vyššie vstupné, ktoré, podľa návštevníkov, nezodpovedalo množstvu vystavených exponátov. Návštevník tu má väčšinou pocit „prázdnoty“ interiéru a akejsi sterility, ktorá čiastočne vyplývala aj z novosti expozície. Nóvum, ktoré zatiaľ nie je štandardom v slovenských múzeách, je otvorenie študijného depozitára skla, keramiky a porcelánu

⁹ Múzeum Slovenského Národného Povstania. *Stála expozícia Múzea SNP* [online]. [cit. 2014-11-22]. Dostupný z www: <http://www.muzeumsnp.sk/expozicie/stala-expozicia-muzea-snp/>.

¹⁰ MARCINCINOVÁ, Zuzana. Košický zlatý poklad opäť doma. Obnovená expozícia Východoslovenského múzea, Košice. PaM. 2013, roč. 62, č. 4, s. 68.

¹¹ GAŠAJ, Dárius. Rodošto – nová expozícia v Košiciach. PaM. 2014, roč. 63, č. 3, s. 14–19.

¹² Blížšie: JANOVÍČKOVÁ, Marta. Apponyho palác a jeho nové expozície. PaM. 2009, roč. 58, č. 1, s. 54–57.

⁹ JARÁBIK, Gabriella. Obnova kaštiela Madáchovcov. PaM. 2014, roč. 63, č. 3, s. 31–34; JARÁBIK, Gabriella. Spoločné dedičstvo: Madách. Múzeum. 2013, roč. 59, č. 2, s. 17–19.

¹⁰ JARÁBIK, Gabriella. Obnova kaštiela Madáchovcov. PaM. 2014, roč. 63, č. 3, s. 34.

v podkroví objektu, ktorý však nie je bežne prístupný aj pre verejnosť.

d) Múzeá v zriaďovateľskej pôsobnosti inej právnickej osoby

Z lokálnych múzeí, ktoré sprístupnili novú expozíciu, môžeme spomenúť **Židovské komunitné múzeum**.¹⁵ Múzeum sa nachádza v priestore ženskej galérie s priľahlým schodiskom synagógy na Heydukovej ulici v Bratislave. Verejnosti bolo sprístupnené v roku 2012. Základ múzea tvorí zbierka Eugena Barkányu zo SNM – Múzea židovskej kultúry doplnená o predmety židovskej náboženskej obce v Bratislave. Ústrednou časťou expozície je téma Židia v Bratislave a ich kultúrne dedičstvo, ktorú pripravil Maroš Borský. Expozícia je postavená prostredníctvom individuálnych príbehov jej členov a zbierkových predmetov. Prostredníctvom dobovej fotografie z 30. rokov sa autori usilovali oživiť spomienku na židovskú časť Bratislavy, ktorá bola zničená na konci 60. rokov 20. storočia. Súčasťou expozície je aj pamätná stena holokaustu. História židovskej komunity v Bratislave siaha až do súčasnosti. Druhá časť expozície tvorí otvorený depozitár s ďalšími zbierkami. Expozícia získala ocenenie revue *Pamiatky a múzeá* za rok 2012.

Výstavy

Výstavy, každoročne pripravované jednotlivými múzeami a galériami, majú rozličné zameranie. Prevažnú časť tvoria nosné výstavy ako výsledok viacročnej vedeckovýskumnej činnosti slovenských múzeí a galérií. Pochopiteľne, že hlavnú pozornosť priťahujú Slovenské národné múzeum (SNM) a Slovenská národná galéria (SNG) so sídlom v Bratislave. Výstavná činnosť má rozličnú motiváciu – od systematickej prezentácie vybraného javu slovenskej spoločnosti, cez priblíženie významných udalostí a výročí, po predstavenie mimoriadnych nálezov či akvizícií.

Slovenská národná galéria v Bratislave v ostatných rokoch systematicky dokumentuje vývoj výtvarného umenia na Slovensku (výstavy Gotika na Slovensku, Renesancia na Slovensku, 20. storočie...), ako aj život obyvateľov v 20. storočí: medzivojnové obdobie, 50. roky či obdobie rokov 1969–1989 (2008).¹⁶ Výstavy, ktoré púta-

vým spôsobom prezentujú nedávne historické obdobie, patria aj vďaka nostalgii k mimoriadne vďačným a vyhľadávaným výstavám.

Postihnúť zložitosť obdobia 20. storočia na Slovensku si kladla ambiciózná výstava **Ako? sme žili. Slovensko v 20. storočí**, ktorá bola hlavným „fahákom“ SNM v roku 2008 a výsledkom trojročnej práce pracovníkov SNM.¹⁷ Mala aj na dovtedajšie slovenské pomery mimoriadny mediálny ohlas, vrátane reklamy na elektrické, čo sa neudialo predtým a ani potom. Výstava, na slovenské pomery rozsiahla na ploche 1 200 m² s vyše 2 000 zbierkovými predmetmi a dokumentmi z viacerých slovenských múzeí a iných inštitúcií, sa predovšetkým zameriavala na kultúru všedného dňa na pozadí politických udalostí a mílnikov, akými prešlo územie Slovenska v tomto období, ktoré ovplyvnili jeho hospodársky, ekonomický, sociálny, kultúrny vývoj.¹⁸ Na výstave sa okrem múzejníkov spolupodieľali aj odborníci z iných vedeckých a kultúrnych inštitúcií. Spája teda „veľké“ a „malé“ dejiny. Časovo bola presnejšie vymedzená obdobím od vypuknutia 1. svetovej vojny po politické zmeny na prelome 80. a 90. rokov. Základom výstavy boli trojrozmerné predmety doplnené dobovými fotografiami, plagátmi, ako aj filmovými a televíznymi dokumentmi. Výstava, zostavená v chronologickom slede, bola členená na menšie oddelenia, kde sa nachádzali aj ukážky vybraných interiérov (školská trieda zo začiatku 20. storočia a z 50. rokov, interiér obývačky v 30. rokoch či spálňa v 70. rokoch...). Je na návštevníkovi, aké tempo prehliadky si zvolí, či sa uspokojí so základnými informáciami, alebo sa bližšie zahlbí do jednotlivých období prostredníctvom výsuvných panelov s ďalšími exponátmi (hlavne fotografiami, pohľadnicami a plagátmi) alebo na počítačoch s televíznymi a filmovými dokumentmi. Múzeum zároveň pripravilo viacero sprievodných programov určených pre jednotlivé vekové kategórie prostredníctvom lektorov.¹⁹ Prípravy tejto výstavy vyvolali medzi múzejníkmi otázky týkajúce sa dokumentácie súčasnosti.

Výstavy k významným výročiam

K „povinným jazdám“ výstavnej činnosti slovenských, ale aj českých múzeí patrili v roku 2013 výstavy rozdielneho rozsahu a kvality k **1150. výročiu príchodu Konštantína-Cyrila**

a Metoda na Velkú Moravu a ich misijnú činnosť. Z nich spomeňme výstavu *Najstaršie doklady kresťanstva* v Kaplnke sv. Emmeráma na Nitrianskom hrade, ktorú pripravili Ponitrianske múzeum, Archeologický ústav SAV (AÚ SAV) a Nitrianske biskupstvo v Nitre, prezentovala kolekciu archeologických, historických a umenovedných pamiatok dokumentujúcich počiatky kresťanstva na Slovensku. Výstava sa skladala z dvoch častí. Panelová časť s názvom „*Konštantín a Metod. Bratia, ktorí menili svet*“ pripravilo SNM a AÚ SAV. Výstava predstavuje misiu Konštantína a Metoda a christianizáciu nášho územia až do začiatkov formovania Uhorska. Po ukončení výstavy v Nitre ju vystavovali aj mimo Slovenska. Druhá časť výstavy tvorili zbierkové predmety, väčšinou archeologické nálezy viažuce sa k tejto problematike. Medzi nimi boli vystavené aj spomínané pozlátene medené plakety z Bojnej, ale aj Nitriansky evanjeliár, najstaršia kniha z územia Slovenska z 11. storočia.²⁰

Z ďalších cyrilometodských výstav môžeme spomenúť *Po stopách svätých Cyrila a Metoda* vo fotografiách Pavla Demeša v SNM – Historickým múzeu v Bratislave, kde dokumentuje lokality spojené s pôsobením solúnskych bratov.²¹

Výročie založenia Muzeálnej slovenskej spoločnosti bolo dôvodom na prípravu výstavy **120 rokov Slovenského národného múzea**, ktorá dokumentuje dejiny, vývoj a inštitucionálnu súčasnosť súčasného národného múzea. Výstava bola otvorená na konci roku 2013.²² Priestor je na výstave venovaný aj významným osobnostiam, odbornej správe a činnosti múzea za posledných 120 rokov. Okrem dejín múzea, ktoré tvoria prvú časť výstavy, sa v druhej časti, nazvanej „Klenotnica“, nachádza inštalácia vybraných cennejších zbierkových predmetov z vlastných fondov SNM. K výročiu SNM bola zostavená aj osobitná publikácia.²³

Pri príležitosti 100. výročia vypuknutia 1. svetovej vojny je nutné spomenúť aktuálne výstavy k 1. svetovej vojne, ktoré majú veľký ohlas. Navyše, keď sme stáli na víťaznej strane barikády a jedným z jej výsledkov bol aj vznik Československa. Celoslovenský charakter má výstava *Prvá svetová vojna. Tragédia, ktorá postihla všetkých*, inštalovaná v SNM – Historickým múzeu v Bratislave na hrade. Táto výstava je výsledkom spolupráce pracovníkov

¹⁵ BORSKÝ, Maroš. Židovské komunitné múzeum. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 3, s. 10–12.

¹⁶ Pozri napríklad: BURAN, Dušan. Gotika v Slovenskej národnej galérii. *PaM*. 2004, roč. 53, č. 3, s. 67; SMOLÁKOVÁ, Mária. Gotika na Slovensku a jej stredoeurópsky kontext – k záveru výstavy Gotika. *PaM*. 2004, roč. 53, č. 2, s. 66–67; HRABUŠICKÝ, Aurel a Petra HANÁKOVÁ. Stený čas? Slovensko 1969–1989 v dokumentárnej fotografii. *PaM*. 2008, roč. 57, č. 3, s. 37–39; HEVIER, Daniel. Prerušená pieseň – povaha socialistického realizmu v umení. *Múzeum*. 2013, roč. 59, č. 1, s. 34–35.

¹⁷ (M.P.): Kniha o výstave *Ako? sme žili. Slovensko v 20. storočí*. *PaM*. 2009, roč. 58, č. 4, s. 85.

¹⁸ Blížšie: PODUŠELOVÁ, Gabriela. *Ako? sme žili. Slovensko v 20. storočí*. *PaM*. 2008, roč. 57, č. 2, s. 64–66.

¹⁹ Blížšie o sprievodných programoch aj: PLICHTOVÁ, Markéta. *Ako sme žili? Slovensko v 20. storočí*. *PaM*. 2009, roč. 58, č. 3, s. 46.

²⁰ RUTTKAYOVÁ, Jaroslava a Matej RUTTKAY. Najstaršie doklady kresťanstva na Slovensku. Výstava k 1150. výročiu príchodu byzantskej misie. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 4, s. 63–64.

²¹ *Po stopách svätých Cyrila a Metoda* vo fotografiách Pavla Demeša. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 3, s. 69.

²² FALATHOVÁ, Zuzana. Výstava: 120 rokov Slovenského národného múzea. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. 1/2014, s. 152–156.

²³ PODUŠELOVÁ, Gabriela a kol. *Slovenské národné múzeum*. Bratislava: SNM, 2013.

Slovenského národného múzea, Slovenského národného archívu, ale aj Vojenského historického ústavu. Výstava približuje nielen významné dejinné udalosti jedného z najväčších svetových konfliktov 20. storočia, ale rovnako aj život spoločnosti a osudy žien a detí v zázemí. Priestor je venovaný nielen dokumentovaniu vybranej časti vojenskej techniky a zákopovému systému vedenia vojny, ale rovnako aj dobovej účelovej propagande (aj formou satiry), ktorá sa v tomto období viedla na frontoch, ale i v zázemí. Pohľad výstavy nie je len úzko špecializovaný na územie Slovenska, ale mnohé javy sú dokumentované z celoeurópskeho pohľadu.

Tematicky podobná výstava k príležitosti 1. svetovej vojny bola inštalovaná aj v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici. Otvorená bola len 20. novembra 2014, ide teda o úplne novú výstavu, ktorá nesie názov *Veľká vojna v našich životoch*. Dokumentuje predovšetkým osudy vojakov 16. uhorského kráľovského pluku honvédov, ktorý sídlil v Banskej Bystrici, ale rovnako je pozornosť výstavy zameraná aj na život Banskej Bystrice v rokoch 1914–1918.

Výstavy k významným objavom

K výstavám prezentujúcim archeologické nálezy minimálne stredoeurópskeho významu, spomeňme aspoň dve: nález zvonov a pozlátených medených plakiet v Bojnjej interpretovaných ako súčasť prenosného oltára a objav kniežacej hrobky v Poprade.

V roku 2007 obletela Slovensko správa o **nálezoch šiestich medených plakiet**.²⁴ Boli interpretované ako súčasť dreveného prenosného oltára v rámci šírenia kresťanstva na našom území ešte pred misiou Konštantína a Metoda. Vznikli pravdepodobne na prelome 8. a 9. storočia vo východofranskom kultúrnom okruhu. Na plakietach sa nachádzajú písmená v latinke, ktoré sú prvým dokladom použitia písma u naddunajských Slovanov. Jazykovedec prof. Žigo však znaky na jednej z plakiet interpretuje ako nápis v hlaholike, čo plakietam dodáva nový interpretačný rozmer. V tejto lokalite bol nájdený aj bronzový zvon, ktorý niektorí bádatelia spájajú s íroškótskou misiou, ktorá predchádzala cyrilo-metodskej. Nájdené exponáty boli vystavené na viacerých výstavách. Mimoriadny význam nálezov z Bojnjej viedol vedenie obce k založeniu **Archeologického múzea Veľkej Moravy** v roku 2012. Múzeum prezentuje

archeologické nálezy z Bojnjej z 8. až 10. storočia, vrátane „top“ exponátu – plakiet z prenosného oltára, aj keď nie originálu, ale ich replík. Expozícia vznikla v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre, ktorý v priestore archeologickej lokality viedol viacročný výskum. Súčasťou expozície sú aj multimediálne prezentácie.²⁵

Hrobka germánskeho kniežaťa z prelomu 4. a 5. storočia n. l., nájdená počas výstavby priemyselného parku v Poprade-Matejovciach v roku 2006, sa vďaka vhodným pôdnym podmienkam zachovala vo výnimočne dobrom stave.²⁶ Nález získal aj cenu časopisu *Pamiatky a múzea* za rok 2006 v kategórii nález. Dokonale sa zachovala zastrešená zrubová komora s dreveným sarkofágom spolu s dreveným sarkofágom a vnútorným zariadením vrátane kožených a textilných zvyškov odevu zomrelého. Ako konštatujú odborníci, z pohľadu zachovalosti drevenej architektúry je hrob jediným svojho druhu v Európe. Výstava predovšetkým prezentuje výsledok archeologických nálezov a konzervátorských prác organických súčastí hrobu z rokov 2008–2012. Výstava širšie prezentuje históriu spišského regiónu na prelome 4. a 5. storočia. Základ tvoria farebné postery dokumentujúce priebeh archeologických výskumov a jednotlivé predmety z hrobu. Najväčším lákadlom výstavy je však prezentácia originálnych predmetov v presklenom kubuse 3 × 4 × 2 m, ktoré boli konzervované medzinárodným tímom v Nemecku. Pre lepšiu názornosť boli vyhotovené repliky akademických rekonštrukcií nájdených exponátov: hracia doska, posmrtné lôžko či odev. Výstava získala aj výročnú cenu revue *Pamiatky a múzea* v kategórii výstava za rok 2013.

Záver

Na inštaláciu nových expozícií i výstav vplyva viacero faktorov – od finančných, t. j. aj podpory zriaďovateľ múzea, cez priestorové obmedzenia, tvorivé schopnosti autorov libreta a scenára výstavy až po kreativitu múzejných architektov. V súčasnosti je viditeľný trend smerujúci k využívaniu moderných multimediálnych prvkov. Multimediálna prezentácia sa využíva rozličným spôsobom – od doplnenia či „dovysvetlenia“ vystavených zbierkových predmetov a ich širšieho kontextu, kde je multimediálna prezentácia len doplnkom či ilustráciou až k prezentáciám, kde je exponát takmer potlačený do úzadia, respektíve sa jeho význam ako primárneho

nositeľa poznávacej skutočnosti minimalizuje a dôraz sa kladie na virtualitu prostredníctvom multimediálnych prostriedkov.

Stretávame sa aj s vyjadreniami odborných pracovníkov, ako museli „brzdiť“ či „brániť v rozlete“ niektorým múzejným architektom, ktorí inštaláciu výstavy poňali skôr ako prezentáciu vlastnej kreatívnej tvorby a koncept výstavy s exponátmi je, prinajlepšom, až na druhej koľaji. Ako môžeme tiež sledovať, v súčasnosti je pre jedných „trendy“ návrat k využívaniu či napodobňovaniu predmetov z nedávnej minulosti ako „retro“, kým podľa iných sú to už nepotrebné a nevyužiteľné „braky“. V múzeách návštevníci väčšinou pozitívne hodnotia využívanie pôvodných výstavných prvkov, napríklad starých drevených vitrín, ktoré dodávajú vystavovanému predmetom historickú patinu.

V múzejnom výstavníctve sa však tiež stretávame s „tradičným“ vystavovaním, od tzv. panelových výstav, kde originálny exponát tvorí len akúsi doplnkovú, ilustračnú funkciu, po „klasické“ vystavovanie exponátov vo vitrínach. Klasické panely v súčasnosti nahrádzajú plagáty s počítačovo spracovanými podkladmi. Ich výhodou je dobrá adaptabilita a inštalácia v iných priestoroch či jednoduchá preprava a uskladniteľnosť, ako aj ochrana zbierkových predmetov – tu sa však stráca autenticita zbierkového predmetu ako primárneho cieľa výstavy.

Keywords:

permanent exhibitions in Slovak museums – museum exhibitions – evaluation – contemporary overview of museum exhibitions in Slovakia

Kľúčová slova:

expozície slovenských múzeí – múzejné výstavníctvo – evaluácia – aktuálny prehľad múzejného výstavníctva na Slovensku

Zoznam prameňov a literatúry:

Monografie

JANOŠÍK, Jiří. *Bojniansky záznak*. Bratislava : Goringa, 2011.

PODUŠELOVÁ, Gabriela a kol. *Slovenské národné múzeum*. Bratislava : SNM, 2013.

Študie a články

BEKESSOVÁ, Magdaléna. Kniežacia hrobka z Popradu. *Konzervácia 2008–2012. PaM*. 2013, roč. 62, č. 4, s. 68.

BORSKÝ, Maroš. Židovské komunitné múzeum. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 3, s. 10–12.

BURAN, Dušan. Gotika v Slovenskej národnej galérii. *PaM*. 2004, roč. 53, č. 3, s. 67.

FALATHOVÁ, Zuzana. Výstava: 120 rokov Slovenského národného múzea. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. 1/2014, s. 152–156.

²⁵ JANOŠÍK, Jiří. Nová expozícia Archeologického múzea Veľkej Moravy v Bojnjej. *Múzeum*. 2012, roč. 58, č. 3, s. 33–34.

²⁶ BEKESSOVÁ, Magdaléna. Kniežacia hrobka z Popradu. *Konzervácia 2008–2012. PaM*. 2013, roč. 62, č. 4, s. 68; BEKESSOVÁ, Magdaléna. Kniežacia hrobka z Popradu – konzervácia 2008–2012. *PaM*. 2014, roč. 63, č. 3, s. 20–22.

²⁴ Podrobnejšie napríklad: PIETA, Karol a Alexander RUTTKAY. Bojná - nový fenomén v slovenských dejinách. *PaM*. 2007, roč. 56, č. 2, s. 13–15; JANOŠÍK, Jiří. *Bojniansky záznak*. Bratislava: Goringa, 2011.

GAŠAJ, Dárius. Rodošto – nová expozícia v Košiciach. *PaM*. 2014, roč. 63, č. 3, s. 14–19.

HEVIER, Daniel. Prerušená pieseň – povaha socialistického realizmu v umení. *Múzeum*. 2013, roč. 59, č. 1, s. 34–35.

HRABUŠICKÝ, Aurel a Petra HANÁKOVÁ. Statený čas? Slovensko 1969–1989 v dokumentárnej fotografii. *PaM*. 2008, roč. 57, č. 3, s. 37–39.

JANOVÍČKOVÁ, Marta. Apponyho palác a jeho nové expozície. *PaM*. 2009, roč. 58, č. 1, s. 54–57.

JANOŠÍK, Jiří. Nová expozícia Archeologického múzea Veľkej Moravy v Bojnej. *Múzeum*. 2012, roč. 58, č. 3, s. 33–34.

JARÁBIK, Gabriella. Obnova kaštieľa Madáčovcov. *PaM*. 2014, roč. 63, č. 3, s. 31–34.

JARÁBIK, Gabriella. Spoločné dedičstvo: Madách. *Múzeum*. 2013, roč. 59, č. 2, s. 17–19.

Kniha o výstave Ako ? sme žili. Slovensko v 20. storočí. *PaM*. 2009, roč. 58, č. 4, s. 85.

MARCINČINOVÁ, Zuzana. Košícký zlatý poklad opäť doma. Obnovená expozícia Východoslovenské múzeum, Košice. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 4, s. 68.

PIETA, Karol a Alexander RUTTKAY. Bojná - nový fenomén v slovenských dejinách. *PaM*. 2007, roč. 56, č. 2, s. 13–15.

PODUŠELOVÁ, Gabriela. Ako ? sme žili. Slovensko v 20. storočí. *PaM*. 2008, roč. 57, č. 2, s. 64–66.

Po stopách svätých Cyrila a Metoda vo fotografiách Pavla Demeša. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 3, s. 69.

PLICHTOVÁ, Markéta. Ako sme žili? Slovensko v 20. storočí. *PaM*. 2009, roč. 58, č. 3, s. 46.

RUTTKAYOVÁ, Jaroslava a Matej RUTTKAY. Najstaršie doklady kresťanstva na Slovensku. Výstava k 1150. výročiu príchodu byzantskej misie. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 4, s. 63–64.

SMOLÁKOVÁ, Mária. Gotika na Slovensku a jej stredo-európsky kontext – k záveru výstavy Gotika. *PaM*. 2004, roč. 53, č. 2, s. 66–67.

UHLÍŘOVÁ, Jana. Ako sa rodila expozícia. Zázrak prírody – Biodiverzita Slovenska. *Múzeum*. 2011, roč. 57, č. 3, s. 1–5.

VAŠKOVÁ, Barbora. Múzeá na Slovensku v roku 2009. *Múzeum*. 2010, roč. 56, č. 2, s. 45–46.

VAŠKOVÁ, Barbora. Múzeá na Slovensku v roku 2010. *Múzeum*. 2011, roč. 57, č. 3, s. 40–41.

VAŠKOVÁ, Barbora. Výročné správy múzeí na Slovensku za rok 2012. *Múzeum*. 2013, roč. 59, č. 3, s. 44–45.

VAŠKOVÁ, Barbora. Z výročných správ múzeí na Slovensku za rok 2011. *Múzeum*. 2012, roč. 58, č. 3, s. 36–37.

Výročné ceny časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2008. *PaM*. 2009, roč. 58, č. 3, s. 35–36.

Výročné ceny časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2009. *PaM*. 2010, roč. 59, č. 3, s. 20–24.

Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá za rok 2010. *PaM*. 2011, roč. 60, č. 3, s. 2–4.

Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá za rok 2011. *PaM*. 2012, roč. 61, č. 3, s. 3.

Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá za rok 2012. *PaM*. 2013, roč. 62, č. 3, s. 2–3.

Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá za rok 2013. *PaM*. 2014, roč. 63, č. 3, s. 3–4.

Elektronické zdroje

Múzeum Slovenského Národného Povstania. Stála expozícia Múzea SNP [online]. [cit. 2014-11-22]. Dostupný z [www: <http://www.muzeumsnp.sk/expozicie/stala-expozicia-muzea-snp/>](http://www.muzeumsnp.sk/expozicie/stala-expozicia-muzea-snp/).

Prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.

Prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD. is the head of the Department of Ethnology and Museology at the Faculty of Arts of the Comenius University in Bratislava. As a full professor in Slovak history, he primarily publishes on the social history and population development of Slovakia. Along with acting as the Director of Graduate and Undergraduate Studies in Museology, he teaches courses such as Introduction to Museology, Historical Sciences and the Museum, Civilizational Development of Slovakia and History of Slovak Museums and Museum Studies and publishes on related subjects.

Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.

Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD. after graduation at the Faculty of Arts of the Comenius University in Bratislava in 1995 worked in Bratislava City Museum (1995–1997, externally up to 2007), in 1997–2008 at the History Department of Faculty of Education of CU in Bratislava and since 2008 as an assistant professor at the Department of Ethnology and Museology of Faculty of Arts of CU in Bratislava. He lectures the history of Slovak museology, cultural and natural heritage of Slovakia, institution of museums, preparation and implementation of the exhibitions and Slovak and Central-European history in Contemporary History. He is an author of several scientific grants from mentioned area.